

БОРБЕ МИТРОВИЋ — МИЛЕНА РАШКОВИЋ

**ФОНД ПРОФЕСОРА И РЕКТОРА БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА
БОРБА СТАНОЈЕВИЋА У ИСТОРИЈСКОМ МУЗЕЈУ СРБИЈЕ**

— Изузетан поклон Злате Станојевић Историјском музеју Србије —

Од 1982. године у збиркама Историјског музеја Србије налазе се многи оригинални снимци (преко 500 позитива и негатива на стаклу), радни сто и други лични предмети професора и ректора Београдског универзитета Борба Боке Станојевића.

Име професора Станојевића познато је свима који су се ма и узгред бавили историјом науке у нас,¹ па ћемо стога овде, поводом објављивања каталога дела његових предмета поклоњених Историјском музеју Србије, дати само неколико напомена о његовом животу и раду.

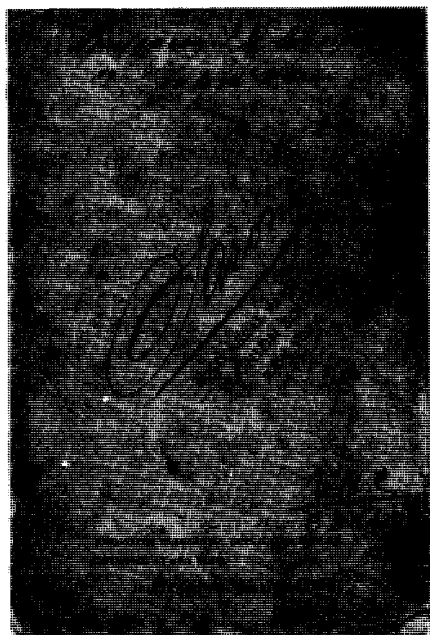
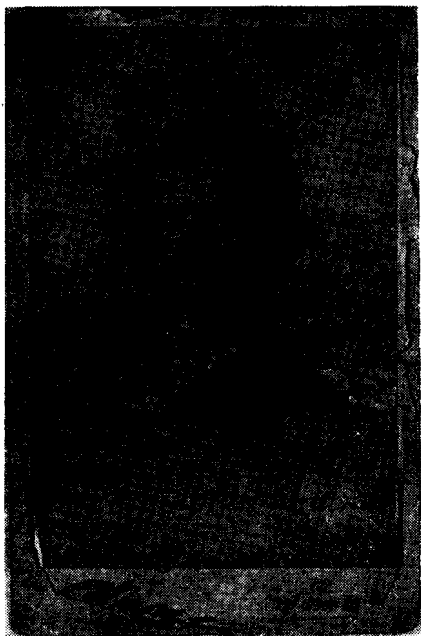
Професор Станојевић је живео и деловао у Србији у доба које академик Радован Самарџић назива добом „када су малом Србијом корачали велики људи“. Било је то раскршће два бурна века — XIX и овог нашег, XX века — време богато не само друштвено-политичким збивањима, већ и многим новим сазнањима у областима којима се професор Станојевић уже бавио — физици и електроници посебно. Борба Станојевић је родом из Неготина (2. IV 1858), где је завршио основну школу и нижу гимназију. Више разреде гимназије и Велику школу завршио је у Београду. Положени професорски испит из физике, механике и астрономије касније ће у целини одредити његов живот и рад. На специјализацији је провео 5 година (1883—1887). Једно време је боравио у Астро-физичкој опсерваторији у Потсдаму и Метеоролошкој централни у Хамбургу. Затим три године ради на Сорбони у Паризу, Опсерваторији за физичку астрономију у Медону (Meudon), Астрономској опсерваторији у Гринвичу, Физичком заводу у Кембриџу, Метеоролошком институту у Кјуу (Kew, у Енглеској) и у Опсерваторији у Пулхову. По повратку у земљу 1887. године постављен је за редовног професора Војне академије, а 1893. за редовног професора експерименталне физике на Великој школи у Београду. У бурним ратним годинама (од 1913) био је ректор Београдског универзитета и на том положају је остао до смрти 24. XII 1921. године.

¹ Посебно истичемо рад др Пере Шоћа, написан поводом 60-годишњице изласка из штампе дела Б. Станојевића: *Никола Тесла и његова открића, 1894—1964.* (примерак у ИМС, 66).

*Професор Борбе Станојевић у свом кабинету
(са оригиналног негатива репродуковао Р. Живковић)*

Својим знањима и схватањем значаја научног прогреса био је испред многих својих савременика. Стога није случајно што му француска Академија наука поверава научну експедицију за проучавање помрачења Сунца у Русији 1887. године, а суделовао је и у физичко-научној експедицији за проучавање Сунца и термичког

*Портрет Николе Тесле са посветом Б. Станојевићу
(са оригинала репродуковао Р. Живковић)*

спектра у Сахари 1889—1890, о чему сведоче и његови оригинални снимци сачувани до данас.

Професор Станојевић је сав свој живот посветио научним истраживањима, експериментима и конкретним, практично примењивим пројектима. Као професор Универзитета васпитао је бројне генерације и први написао универзитетски уџбеник *Експериментална физика I, II и III*.² Његово интересовање за електронику и познанство са Николом Теслом дало је два крупна резултата: прво — написао је у много чему до данас непревазиђено дело о овом гиганту науке (*Никола Тесла и његова открића*, објављено 1894. године у Београду, репринтовано 1976. у Београду)³; друго — Б. Станојевић се изборио за увођење електричног осветљења у Београду и био је пионир у пројектовању и изградњи првих хидроелектрана у Србији (Ужице, Вучје код Лесковца, Чачак и др.). У Београду је ове, 1983. године, приликом обележавања 90-годишњице електрификације града, у знак захвалности професору Станојевићу постављена и посебна спомен-плоча на згради Универзитета. Професор Станојевић је био и пионир у увођењу стручне терминологије, а и један од првих у свету који се бавио фригофикацијом. За музејске експерте посебно је интересантно његово бављење експериментима у области

² I и II део изашли су 1897. и 1904. године, а III део је у рукопису и чува се у Архиву Српске академије наука и уметности.

³ Захваљујући великим делом управо везама Б. Станојевића са Николом Теслом била је онако величанствено припремљена Теслина посета Београду 1892. године.

фотографије. У области колор-фотографије, видео и радио-телеграфије досегао је изванредне резултате⁴ и наслутио велику технолошку револуцију: „Електрицитет је чудна сила која ће преносити на даљину: речи, песму, слова, слике...“ (1881); „Дете, које жели да говори са својим пријатељем, а не зна где се он налази, позваће електричним гласом који само оно чује... и чуће одговор: „Ја сам у дубини рудокопа, на врху Анда или на широком океану...“ (1906). Бавио се и питањима општедруштвеног значаја: дао је 2.000 дуката за пројект типизираних сеоских кућа — како би помогао бржој еманципацији села; припремио је илустровану (колорисану) публикацију *Србија у сликама, I* (Београд, 1901. године). У време I светског рата приредио је у Лондону изложбу под истим насловом. Напомињемо да се део тих драгоцених оригинала (позитива на стаклу) са изложбе у Лондону налази у маси поклоњеног материјала Историјском музеју Србије.⁵ Веома много је допринео популаризацији науке пишући пригодне чланке из области физике, космографије, метеорологије и електронике, а бавио се и експериментима на флори... Поред бројних научних радова објављених у земљи и свету објављивао је и у *Српском техничком листу*, *Привредном гласнику*, *Ратнику*, *Отаџбини*, *Побратимству*, *Србадији*, *Васпитачу*, *Просветном гласнику*, *Наставнику*.

*   *
*

Још од шездесетих година сарадници Историјског музеја Србије одржавали су контакте са сином професора Станојевића, инж. Милошем Станојевићем. Из те сарадње проистекао је и први поклон дела оставине професора Станојевића: оригинални снимци, књиге, документи и др. После Милошеве смрти његова супруга Злата поклонила је део оставине чији каталог објављујемо.

⁴ Изванредне резултате Б. Станојевића у области фотографије саопштава посебно А. Павловић у рукопису припремљеном за штампу.

⁵ Део снимака Б. Станојевића налази се у Етнографском музеју и Републичком заводу за заштиту културних добара.

КАТАЛОГ ПРЕДМЕТА ПРОФЕСОРА Б. СТАНОЈЕВИЋА КОЈЕ ЈЕ ЗЛАТА
СТАНОЈЕВИЋ ПОКЛОНИЛА ИСТОРИЈСКОМ МУЗЕЈУ СРБИЈЕ
3. НОВЕМБРА 1982. ГОДИНЕ

I. ЛИЧНИ ПРЕДМЕТИ

1. Писаћи сто (дрво, дим. 1,29×78×74 cm)	Инв. бр. 6366
2. Столица (дрво)	Инв. бр. 6365
3. Стона лампа (метал)	Инв. бр. 6367
4. Стона лампа (метал, стакло)	Инв. бр. 6368
5—6. Два пара сталака за придржавање књига (метал)	Инв. бр. 6344
7. Упијач (дрво)	Инв. бр. 6345
8. Упијач (дрво)	Инв. бр. 6346
9. Мастионица (стакло, метал, дим. 16,2×16,6 cm)	Инв. бр. 6347
10—26. Седамнаест предмета писаћег и техничког прибора за рад	Инв. бр. 6348—6364

II. КЊИГЕ

27. Б. М. Станојевић, <i>Једна електро-правна загонетка</i> , Београд, 1910, штампарија Б. Радичевић, Бранкова 16	Инв. бр. 6324
28. Б. М. Станојевић, <i>Из науке о светлости</i> , СКЗ, Београд, 1895.	Инв. бр. 6325
29. Б. М. Станојевић, <i>Београдска опсерваторија и њен извештај за 1899—1903. годину</i> , Београд, 1905.	Инв. бр. 6326
30. Б. М. Станојевић, <i>Варнична-бежична телеграфија</i> , II и III, изд. књижара „код Вука Ст. Караџића“, Београд, 1906.	Инв. бр. 6327
31. Б. М. Станојевић, <i>Експериментална физика за ђаке Велике школе</i> , књ. I, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд, 1897.	Инв. бр. 6328
32. Б. М. Станојевић, <i>Експериментална физика за ђаке Велике школе</i> , књ. II, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд, 1904.	Инв. бр. 6329
33. Б. М. Станојевић, <i>Централне силе у природи</i> , Државна штампарија Краљевине Србије, Београд, 1896.	Инв. бр. 6330
34. Б. М. Станојевић, <i>Никола Тесла и његова открића</i> , Државна штампарија Краљевине Србије, Београд, 1894.	Инв. бр. 6331

III. АРХИВСКИ МАТЕРИЈАЛ

35. Диплома-постављење Б. М. Станојевића за суплента београдске Гимназије, Београд 17. VIII 1883.	Инв. бр. 6335
36. Претплатна карта Српске државне железнице из 1914. год. (припадала Б. М. Станојевићу)	Инв. бр. 6343
37—59. Двадесет три писма краљице Наталије Обреновић. Писма су на француском језику (период 1885—1892) из Беча, Букурешта, Јалте и других места. Упућена су у Београд разним личностима	Инв. бр. 6301—6322

IV. ФОТОГРАФИЈЕ

60—61. Два оригинална фотопортрета Б. М. Станојевића (дим. 6,5×11 cm и 16,5×22 cm)	Инв. бр. 6339—6340
62. Оригинални фотопортрет Николе Тесле са посветом Б. М. Станојевићу. Снимљен у Њујорку, XIX век.	Инв. бр. 6341

Поклон садржи 80 предмета, од којих су 62 инвентарисана, док 18 предмета остаје као студијски део фонда.

FUND OF DJORDJE STANOJEVIĆ, PROFESSOR AND RECTOR OF THE UNIVERSITY OF BELGRADE IN THE HISTORICAL MUSEUM OF SERBIA

Since 1982 in the collections of the Historical Museum of Serbia has been kept the legacy of Djordje Stanojević, professor and rector of the University of Belgrade, donated to the Historical Museum by his widow Zlata Stanojević.

Professor Stanojević was born on April 2nd 1858 at Negotin, where he completed the elementary school and lower grades of the secondary school, whereas he attended higher grades of the latter and the High School (Velika škola — the highest educational institution in Serbia before the University had been founded) in Belgrade. He passed his professor's examination (State examination) in physics, mechanics and astronomy and spent the following 5 years on specialized training at the Astro-physical Observatory at Potsdam and at the Meteorological Central Station in Hamburg. Then he worked two years at the Sorbonne in Paris and in the Observatory for Physical Astronomy at Meudon, Astronomical Observatory of Greenwich, Physical Institute in Cambridge, Meteorological Institute at Kew and in the Observatory at Pulhov. After his return to the country in 1887 he was appointed full professor of the Military Academy in Belgrade, and in 1893 full professor of Physics at the High School in Belgrade. As university professor he educated numerous generations and wrote the first university text-book **Experimental Physics I, II and III**. The interest he took in electronics and the acquaintance with Nikola Tesla produced two important results, he wrote the study **Nikola Tesla and his discoveries**.

He fought out the introduction of electric light in Belgrade and in other towns of Serbia. For the experts in museology is of importance also the fact that he was occupied with the experiments in the field of photography. In the fund of his objects which are being kept in the Historical Museum of Serbia, there are to be found, among other things, also more than 500 positives and negatives on glass, his working table and other personal effects which are enumerated in the Catalogue of his fund.